

A szomjazó

Ha végre megadnák
az égiek, hogy
kortyinthatnék
egy kevéske örömet,
csak annyit, mint mikor
a szomjazó madár
harmatot ihat
a virág kelyhéből...

Fohásztöredék

Uram, fáradt lehetsz
Te is, el-elbóbiskolsz,
máskor meg félrenézel...

Árva népünk reménysége,
Mennyei jó Atyánk,
nékünk Te vagy a mérce...

A mindennapit add meg,
de ne ennyi küszködéssel. –

Naptári feljegyzések

Tavaly a március hóval jött!
A virágzó barackot, szilvafát
lehervasztották a fagyok...
Így a fákon alig árválkodott
nyár elején egy-egy szem. [...]

Tizenkilencben nyári hóval
köszöntött be a tavasz...
Ha így megy, tíz vagy húsz
év múlva kétszer aratunk –
vagy egyszer sem. [...]

Madarász Imre

Tengeri színjáték

Kétszáz éve született Herman Melville, a Moby Dick írója

„Örök művek csak azok az irodalomban, amelyek minden korú, minden műveltségi fokú emberben azonos rezgést keltenek” – írta *Titkosnaplójában* Gárdonyi. A kerek két évszázaddal ezelőtt, 1819-ben született Herman Melville fő műve, az 1851-ben megjelent *Moby Dick* bizonyosan ilyen alkotás. Rövidített-„meghúzott”-leegyszerűsített változatban az ifjúsági irodalom klasszikusa, bestseller kalandregény. De eredeti teljességében sokkal több ennél: olyan regényeposz, amelyet dedikációjának címettje, a kortárs-honfitárs-pályatárs Nathaniel Hawthorne, az egy esztendővel korábbi regényremek, az amerikai regényirodalom másik csúcsműve, *A skarlát betű* szerzője Homérosz hőskölteményeihez, több olasz tudós pedig – és Jorge Luis Borges is – Dante „szent poémájához” hasonlított. Az *Isteni Színjátékkal* való rokonítást a *Moby Dick* filozofikus mélysége, szimbólumrendszere és költői magassága indokolja. A bálnavadász-történetnek az óceán nemcsak színtere, de jelképe is: a *Moby Dick* olyan végtelenül hatalmas, felmérhetetlenül mély és kimeríthetetlenül gazdag, akár az óceán. „Noha az értelmezés kimeríthetetlenlensége a modern esztétika szerint *per definitionem* jellemzi a művészi alkotást – kezdi regényelemző monográfiáját Leonardo Terzo –, soha ez az elv nem tűnt nyilvánvalóbbnak, mint a *Moby Dick* esetében.” Igaz. Sűrűbb szövetű szöveget az egyetemes regényirodalomban aligha találunk: „teljes” (valójában mindig fogyatékos) megértéséhez olyan „lectura”-kra, kommentárookra, bőséges jegyzetekre lenne szükség, mint amilyeneket a dantisztikai szakirodalomból ismerünk. Ugyanakkor – újfent akárcsak a *Divina Commedia* – a *Moby Dick* is elementáris hatást tesz tudós és „laikus” olvasóra egyaránt viharos szenvedélyességével. Mely viharokban szintén láthatunk óceáni jelképet.

A *Moby Dick*ben az ellentétek és a végletek találkozása teremt páratlan szintézist: romantikus látomásosság és realista leírások, szárnyaló fantázia és egy megtörtént hajótörés krónikája (l. Nathaniel Philbrick: *A tenger szívében*, Cartaphilus Könyvkiadó, 2015), tudományos ismeretterjesztés és misztikus talányok, shakespeare-i retorika és dosztojevskiji lélekábrázolás, utazások a Föld körül hajózva és alászállások a lelkvilág és a tudat(talan) mélyébe, gyakran pokolköreibe, drámai párbeszédetek vagy monológok és szívbemarkoló lírai részletek, archaikus stíluslemek, reminiscenciák és modernül „nyitott mű”. A maga idejében, a romantika és a realizmus korszakhatárán, a még fiatal-éretlen amerikai irodalomkritika nem tudott mit kezdeni e kettősségekkel, egységükkel, termékeny ellentmondásossá-

gukkal, az ígéretes pályakezdő írók örültnek, művét érthetetlennek, zavarosnak, bizarrnak, nyelvi elfogadhatatlannak, didaktikusnak minősítették, s a könyv vásárló közönség sem lelkesedett érte. Jóllehet idén napvilágot látott „évfordulós” biomonográfiájában Paulo Parisi Presicce árnyalta a hagyományos írói bukásképet, a *Moby Dick* fogadtatása a kortársi rövidlátás és méltánytalanság emblemikus világirodalmi példája. Melville éppen azzal a remekléssel bukott meg, s lett attól kezdve sikertelen (élete végén „pályaelhagyó”, vámhivatalnokká váló) íróember, melyre – ismét – érvényesek Gárdonyi szavai: „Nagy írók műveiből csak egy marad meg a századok folyamán, s mindig az, amelybe a szívét tette bele, vagy legalábbis a legtöbbet tett a szívéből, a legmélyét adta a szívének.” A posztumusz bűnbánó kritika és irodalomtudomány egyre több Melville-művet fedezett fel, az ifjúkori zsenyéktől az agkori, szerzői magánkiadásban, a minimálisnál is kevesebb példányban kinyomtatott versekig fedezve fel (Kölcseyvel szólva) „a genie lángjegyét”, mindazonáltal Melville neve örökre a *Moby Dick* jelenti egyet.

Hazájában, az Egyesült Államokban és világszerte Melville-ben csak halála, 1891 után közel három évtizeddel, az első világháborút követően kezdték felismerni a zsenit, „a valaha élt legnagyobb amerikai író”, ahogy immár közhelyszerűen értékelik irodalomtörténeti összefoglalások, lexikonok, tankönyvek. Magyarországon a *Moby Dick* egyszerre egyaránt lett a műfordítás-irodalom egyik legnagyoszerűbb büszkesége és irodalomtudomány (az amerikanisztika) mulasztása és szégyene: Szász Imre magyarításának (1958, 1969) nyelvi ereje, stiláris szépsége felülmúlhatatlan, viszont egyetlen könyv, életrajz, monográfia, nagyobb tanulmány sem jelent meg Melville-ről és a *Moby Dick*-ről magyarul, középiskolai irodalomoktatásunk is konokul mellőzi. Vajon a bicentenáriumon remélhetünk-e jóvátételt?

Farkas Gábor

Reggelt remél

leginkább a táj
ahogy a homlok íves
redőin olvad

árnyék nélküli
mozdulatok a látvány
kontúrvonalán

ennyi az emlék
csak néhány karjainkból
kihullajtott tél

fakó érzetek
idegszálak korhadó
üregében

sovány balzsammal
kenem hátad sebeit
tavasz van megint

árnyalatnyi köd
kettős ág az út lassan
nyújtózik az éj

ott insomnia
ott *éjszaka a gyermek*
de reggelt remél

Elvégeztetett

Gyűlnek. Esni fog.
Rozoga felhők
a selymes égen.
Csendbe lobbanók.

Fájnak az erdők,
hogya merítem
a ráncos árkok
mélyét. Magvetők

a rostos éjben.
Nyűttek. Esni fog.
A határ is bőg.

Alatta tétlen
aszott virágok
zendülnek éppen.